

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

мр Небојше Петровића *Промена друштвених односа у пољопривреди Војводине и њен развој 1950-1957. Године*

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију 13. 06. 2014. Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ul style="list-style-type: none">- Др Слободан Бјелица (ментор), ванредни професор, Историја модерног доба, 30. март 2013. године, Филозофски факултет у Новом Саду- Др Александар Касаш, редовни професор, Историја модерног доба, 3. април 2006. године, Филозофски факултет у Новом Саду- Др Борис Кршев, ванредни професор, Историја модерног доба, 6. јун 2013. године, Факултет за правне и пословне студије „Лазар Вркатић“ Нови Сад, Универзитет „Унион“ у Београду- Др Ивана Добривојевић, научни сарадник, Историја модерног доба, 28. март 2012. године, Институт за савремену историју, Београд
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Небојша (Љубомир) Петровић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 12. март 1973. године, Нови Сад, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Филозофски факултет у Новом Саду, Историја - магистарске студије, магистар историјских наука</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија Кандидат није похађао докторске студије, али је стицањем звања магистра историјских наука стекао право да приступи изради докторске дисертације.</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Филозофски факултет у Новом Саду, Политички и економски односи КПЈ према сељаштву у Војводини 1945-1950. године, Историја модерног доба, 4. децембар 2008.</p> <p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Историја модерног доба</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: <i>Промене друштвених односа у пољопривреди Војводине и њен развој 1950-1957. године</i>
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.
Докторска дисертација мр Небојше Петровића има 330 страница, а текст је подељен на пет глава са 15 поглавља (не рачунајући уводну главу, која има још 5 поглавља). Дисертација почиње кратким <i>Предговором</i> (стр. 11-17), у коме је кандидат изложио свој методолошки концепт,

осврнуо се на коришћене изворе и литературу те објаснио хронолошке границе у оквиру којих се кретао при писању дисертације. Те хронолошке границе у основи су и историјска периодизација докторске дисертације.

Следи исцрпан **Увод** (стр. 18-52), који је подељен на следећа поглавља: *Социоекономске промене у току рата* (стр. 18-26), *Аграрна реформа и колонизација* (стр. 27-35), *Колективизација* (стр. 36-42), *Обавезни откуп пољопривредних производа* (стр. 43-47) и *Последице аграрне политике на пољопривредну производњу* (стр. 48-52).

Прва глава **Одустајање од политике административних мера у пољопривреди** (стр. 53-110) је подељена на следећа поглавља: *Децентрализација власти и афирмација либералних идеја* (стр. 53-60), *Напуштање откупне политике* (стр. 61-72), *Криза сељачких радних задруга* (стр. 73-90), *Расформирање СРЗ* (стр. 91-103) и *Реафирмација земљорадничке задруге општег типа* (стр. 104-110).

Друга глава **Друштвене и економске карактеристике приватног поседа 1950-1957. године** (стр. 111-155) има два поглавља: *Земљишни максимум и његове последице* (стр. 111-131) и *Однос власти према приватном власништву у пољопривреди* (стр. 132-155).

Трећа глава носи наслов **Кооперација и њена улога у концепцији социјалистичког преображаја села** (стр. 156-225) и подељена је на четири поглавља: *Суштина и смисао кооперације* (стр. 156-164), *Место и улога кооперације у периоду од 1954. до 1956. године* (стр. 165-191), *Економски положај земљорадничких задруга* (стр. 192-208) и *Социјалистичка производна кооперација* (стр. 209-225).

Четврта глава **Други облици реконструкције пољопривреде** (стр. 226-257) има два поглавља: *Сељачке радне задруге после реорганизације* (стр. 226-242) и *Државна пољопривредна добра* (стр. 243-257).

Пета глава **Стање пољопривредне производње у Војводини 1950-1957. године** је подељена на два поглавља: *Однос државе према пољопривреди у Војводини* (стр. 258-273), *Обим и структура пољопривредне производње* (стр. 274-318). Последње поглавље је подељено на три целине: а) *сточарство*; б) *ратарство* и в) *воћарство и виноградарство*.

Након **Закључка** (стр. 317-322) следи списак коришћених необјављених извора (докумената из Архива Војводине, Србије и Југославије), објављених извора и периодике (пре свега оновремене дневне штампе), те литература која броји преко стотину наслова (монографија, чланака и расправа). Посебну вредност дисертације чини избор 48 статистичких табела, које сложенеј проблематици (тематички) дисертације дају уверљивији документарни и научни карактер у анализи развоја пољопривреде Војводине и промена друштвених односа у њој током педесетих година XX века.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У оквиру Увода кандидат је анализирао период од 1941. до 1950. године, у коме је Комунистичка партија Југославије, као победник у народноослободилачком рату и борби народа Југославије 1941-1945. године, постала хегемон радикалних друштвених и политичких промена на селу, као и развоја пољопривреде у Војводини. Те промене биле су у духу револуционарних идеја и тежњи КПЈ, и посебно су се изразиле у концепцији аграрне реформе и колонизације, колективизацији, односно отварањем процеса деприватизације власничких односа над земљишним поседима, обавезним откупом пољопривредних производа, који се увелико остваривао применом репресивних метода. Сама аграрна реформа од 1945. године, иако је легализовала приватно власништво над земљом, радикалном редукацијом величине поседа и одбацивањем средњег и крупног поседа, објективно је била прожета и социјалним и политичким тежњама КПЈ. У контексту сукоба са Информбироом и СССР-ом, југословенска власт мења овај концепт својинских односа на селу, радикализује политику обавезног откупа пољопривредних производа и путем тзв. колективизације пољопривредне производње, отвара процесе и њеног подржављења. Мере колективизације тешко се могу одвојити и од тежњи КПЈ да изрази јединство са аграрном политиком СССР-а и тиме ублажи оштрину совјетске критике да на југословенском селу владају капиталистички – кулачки односи. Иако су ове мере оставиле веома негативне економске и политичке последице у развоју војвођанског аграра, докторанд сматра да се јачање државног сектора и сељачког радног задругарства изразило и у већој централизацији привредног живота, нарочито у легализацији планске и од државе дириговане пољопривредне производње, и у стварању повољнијих услова за примену савремених агротехничких мера. Уводна разматрања произашла су из обимне и релевантне литературе, али и кандидатових истраживања, која су се

изразила у детаљној анализи трајних политичких и економских последица аграрне политике КПЈ у првим послератним годинама, како у Војводини, тако и у Југославији у целини.

У првој глави разматрају се променен у аграрној политици КПЈ почетком педесетих година, која се позитивно одразила на аграрне прилике у Војводини, с обзиром на средишње место пољопривреде у њеној економској структури. Томе су допринели и процеси напуштања административних мера у пољопривредној производњи, али и ублажавање идеолошких стега и предрасуда КПЈ према приватном поседу, који су започети увођењем самоуправљања и одбацивањем совјетске емпирије и праксе у аграрној политици и друштвеним односима. У основи отворени су процеси либерализације економског и друштвеног развоја, децентрализације власти, управљања у привреди, напуштањем административних метода из првих година после ослобођења земље. Кандидат убедљиво доказује да је напуштање откупне политике и других административних мера и стега увелико допринело повећању продуктивности пољопривреде у годинама које су уследиле, а расформирање сељачких радних задруга и реafirмацији земљорадничких задругарства општег типа.

У другој глави кандидат анализира последице увођења, а потом и смањивања земљишног максимума у приватном власништву, на пољопривредну производњу у Војводини. Иако у првим послератним годинама није примењена национализација сељачког поседа, због масовног учешћа сељака у народноослободилачком покрету, аграрном реформом ограничена је величина поседа и онемогућен сваки економски утицај крупних и средњих поседа. Аграрна политика тада мање уважава економске, већ, пре свега, социјалне и политичке разлоге и потребе. Ове анализе докторанд заснива на богатој архивској документацији, оновременој периодици и релевантним научно некоришћеним статистичким подацима похрањеним у годишњацима из педесетих година XX века.

Трећа глава разматра суштину и смисао кооперације са приватним поседом на селу. Реч је о агроекономској мери која је формално уведена половином педесетих година и која је окарактерисана као специфично југословенска концепција у процесима равноправнијег инкорпорирања приватног поседа у токове економске политике социјалистичког карактера. Након усвајања „Резолуције о перспективном развиту пољопривреде и задругарства“ 1957. године у Савезној скупштини, однос власти према пољопривреди битније се променио, што се огледало у знатно већим улагањима у њен развој. Разлози за такву корекцију били су у промени спољнополитичких прилика у којима се нашла Југославија - престанак опасности од сукоба са Информбироом, прилив капитала са Запада који је омогућио повољније кредитирање пољопривредне производње, увоз прехранбених производа за неопходну исхрану становништва, али и у почецима равноправнијег третмана пољопривреде као привредне гране која је дуго била у сенци индустријализације земље. У овој глави дисертације анализиран је и економски положај земљорадничких задруга и правци њиховог развоја. Исцрпном анализом и надасве документарним приступом кооперацији, кандидат помера границе њеног увођења – доказује њено раније порекло и тиме објективно превазилази досадашња историографска мишљења о њеним почецима.

Четврта глава истражује судбину сељачких радних задруга након економског неуспеха које су доживеле почетком педесетих година и одлуке о њиховом расформирању и реорганизацији. Будући да колективизација није испунила ни економска ни партијска очекивања, од 1953. године сељачко радно задругарство трансформира се у систем добровољних и економски рационалнијих пољопривредних организација. У тој години докторанд препознаје стварне почетке нове концепције аграрне политике, која се изразила у примату крупних државних добара (пољопривредних комбината и задруга) као стратешких праваца модерне пољопривредне производње, и кооперативног система који је укључивао у производни систем и приватне поседнике. Половином педесетих година преостале сељачке радне задруге су реорганизоване са циљем да постану економски продуктивније и опортунније пољопривредне асоцијације на селу. У оквиру ове главе посебан простор посвећен је развоју државних пољопривредних добара која се масовније оснивају у Војводини. До сада је ово питање изостајало из потпунијих и дубљих историографских анализа и кандидат му с правом даје важно место у дисертацији.

У последњој, петој глави, након свеобухватнијег разматрања односа југословенске државе према војвођанској пољопривреди, кандидат веома документарно и прецизно доноси оцене о обиму и структури пољопривредне производње у Војводини, и то по гранама (сточарству, ратарству, воћарству и виноградарству). Ослонивши се на различите изворе и публикације о засејаним

површинама, приносима и просечној продуктивности у Војводини, кандидат компарира војвођанске резултате са југословенским и европским. Доказујући да је развој пољопривреде у Војводини током педесетих година заостајао у односу на међуратни период, кандидат индиректно потврђује тезу да су њени проблеми били један од главних узрока сукоба покрајинског и републичког руководства око степена аутономије и економских ингеренција покрајине, који су нарочито заострени од 1961. године.

У Закључку кандидат није извршио само уобичајену систематизацију основних чињеница до којих је дошао током истраживања, већ је указао и на могуће путеве проучавања и других периода и проблема из аграрне историје Војводине. Рекапитулацијом развоја аграрне политике Војводине у периоду који је истраживала дисертација – од првих послератних година које су је довеле до потпуног економског колапса, па до њене ревизије и почетка стабилизације од 1953-1957. године, кандидат је и емпиријски доказао могуће правце равноправнијег третмана пољопривреде са другим привредним гранама.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

- *Идеолошки и економски аспекти закона о земљишном максимуму у Војводини*, Годишњак Историјског архива града Новог Сада, бр. 7, Нови Сад, 2013.

- *Положај сељаштва у Војводини након укидања административних мера у пољопривреди 1953-1957*, Архив, бр. 1-2, Београд, 2013.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Једно сложено питање и време докторска дисертација је научно истражила и историографски валоризовала. Својом структуром и анализом међународних, политичких, економских и друштвених прилика и процеса у којима се развијала аграрна политика Војводине, које досад није историографски истраживано, дисертација је научно елаборирала и реконструисала. Докторанд је доказао да је ово питање, посебно политички и историјски контроверзно, детерминисано међународним околностима у којима се нашла Југославија – сукобом са земљама Информационог бироа 1948. године, тешком економском ситуацијом првих година по њеном ослобођењу, неравноправним третманом пољопривреде у економској концепцији државе – форсирање индустријализације, али и погрешном аграрном политиком, која је највише била оптерећена државно-административним притисцима, идеологијским предрасудама и ставовима КПЈ о сељаштву и опасностима док је земља доминантно у његовом власништву. Кандидат је систематично и документовано изложио и оценио генезу поменутих историјских збивања и процеса, анализирајући их и вреднујући их у историјском контексту, чувајући се накнадних реминисценција, посебно политичких. Кандидатова критичност према времену које је истражио у дисертацији произашла је само из анализе релевантне историјске документације и њеног примарног карактера. Дисертацијом је остварено историографско истраживање карактера аграрне политике у Војводини педесетих година XX века. Сазнања до којих је дошао докторанд имају научни карактер јер су заснована на темељној анализи једног неистраженог питања и периода из скорије аграрне историје Војводине, примарној архивској документацији, релевантној периодици и литератури, критичкој провери њихових садржаја и интерпретацијама које су изразиле свеобухватно разумевање једне противречне и контроверзне теме прожете многим административним, политичким, идеологијским и концепцијским крајностима, као што су отпор и страх од приватног власништва над земљом, неједнак третман пољопривреде у привредном развоју земље, принудни и обавезни откуп пољопривредних производа и својеврсни политичко-репресивни удар на сељаштво, отварањем процеса деприватизације његовог власништва над земљом путем колективизације и увођења сељачког радног задругарства као једине алтернативе дотадашњој аграрној оријентацији. У критичкој анализи ових проблема, дисертација систематично и веома документарно прати и процесе

еволуције у аграрној политици, који не мењају њен начелни правац – да и приватни посед једног дана буде подруштвљен, али је концепцијски рационалније дефинишу, превасходно у економском смислу, и увелико ослобођеном административних и идеологијских схема из претходног периода. Та еволуција препознатљива је по анализи система кооперације и процесима инкорпорирања приватног поседа у токове аграрне политике која је такође имала својство социјалистичке привреде, али засноване на једној либералнијој основи и алтернативи. Ово решење аутор са правом види као «мање опасан начин потискивања приватног поседа и, у крајњем случају, негације приватног власништва у пољопривреди». У сучељавању различитих схватања и очекивања од кооперације и њеног далекосежног смисла, који је и у време 1950-1957. оптерећивао аграрну политику, кандидат с правом констатује да је она допринела унапређењу пољопривредне производње у Војводини, већој стабилности и равноправности пољопривреде са другим привредним гранама, али и почецима озбиљнијих утицаја Војводине на њен аграрни развој, који ће временом отворити и питање већих ингеренција у тој области. Као посебно вредан резултат кандидатовог истраживања, истичемо померање временске границе када се уводи систем кооперације, који се у нашој историографији обично везивао за половину педесетих година XX века. Кандидат њене елементе и утицаје види већ од 1950. године.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Да би се научно сазнао и објаснио један крупан и до сада готово неистражен проблем у нашој историјској науци, као што је развој пољопривреде Војводине и промена друштвених односа на селу у периоду 1950 - 1957. године, било је потребно студиозно проучити историјске прилике и контроверзе овог доба и једно сложено историографско питање са свим својим политичким, економским, националним и социјалним аспектима и својствима. У том смислу било је неопходно реконструисати карактер аграрне политике у наведеном периоду, социјални положај сељаштва и његову конфронтацију са влашћу, која је детерминисана ригидним административним мерама, али и подређивањем аграрне политике идеологијским схемама и интересима КПЈ. Докторском дисертацијом свеобухватно су анализирани и доказани домети заокрета и либерализације политике према војвођанском селу, који су се изразили у материјалне и агротехничке основе пољопривреде и слободнијег повезивања индивидуалних пољопривредних са друштвеним сектором. Иако је тема дисертације превасходно историографска, она има и социолошка и економска својства, због чега је методолошки приступ примерен њеном оваквом карактеру, односно и интердисциплинарном. Поред аналитичке методе, карактеристичне за уобичајена и традиционална историографска истраживања, кандидат се ослонио и на одређене компаративне и квантитативне методе. Структура и садржај дисертације засновани су на начелима хронолошко-проблемске периодизације, која се у историјској науци сматра модернијим приступом. Резултати истраживања неспорно доказују да је кандидат овладао историографским методом и анализом историјских извора различите провенијенције, остајући чврсто на интерпретацијама које су документарно доказиве и уверљиве. Интерпретацијом ових заиста сложених историјских проблема и процеса, кандидат је очувао дигнитет историографског мишљења, чувајући се аподиктичких оцена и приступа.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:	
1.	Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме Докторска дисертација је у потпуности написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.
2.	Да ли дисертација садржи све битне елементе Она садржи све битне елементе који је квалификују да буде докторска дисертација.
3.	По чему је дисертација оригиналан допринос науци Ова докторска дисертација је оригиналан допринос науци јер је историографски истражила и валоризовала једну важну и сложену тему из скорије прошлости Војводине, и што својом концепцијом и садржином објективно доприноси њеном комплексном разумевању и спознаји, нарочито у политичким, економским и социјалним аспектима и генези. Тиме је кандидат и тематски и временски проширио сазнања наше савремене историографије и учинио значајан корак у стварању научних претпоставки за проучавање и других периода из историје Војводине.
4.	Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања Комисија ће кандидату на усменој одбрани предочити мање недостатке који не умањују позитивну оцену докторске дисертације, нити битније утичу на резултате истраживања. Те примедбе се првенствено односе на анализу примарних историјских извора на којима је заснована прва глава дисертације.
X ПРЕДЛОГ:	
На основу свега изнетог, Комисија једногласно предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Новом Саду да се докторска дисертација <i>Промене друштвених односа у пољопривреди Војводине и њен развој 1950-1957. године</i> прихвати и да се кандидату мр Небојши Петровићу одобри усмена одбрана наведене дисертације.	

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

У Новом Саду, 9. јула 2014.

- проф. др Слободан Бјелица

- проф. др Александар Касаш

- проф. др Борис Кршев

- др Ивана Добривојевић